
ÖSSZEFOGLALÁSOK

Útkereszteződések. Tanulmányok a magyar–spanyol kapcsolatok történetéről

2011-ben az Huelvai Egyetemen Magyar Tanulmányi Központ jött létre. Az egyetemközi együttműködés kiindulópontja María Dolores Ferrero Blanco és Anderle Ádám korábbi szakmai majd ERASMUS-kapcsolata volt. E gazdagodó kapcsolat eredménye az a tanulmánykötet, amelyet *Csikós Zsuzsanna* docens, a Szegedi Tudományegyetem Hispanisztika Tanszékének tanszékvezető-helyettese szerkesztett. A kötet a spanyol–magyar kapcsolatok találkozási pontjait tárgyaló tanulmányokat tartalmaz.

Az SZTE Történettudományi Doktori Iskolájában a hispán világ története alprogram egyik célkitűzése a magyar–spanyol kapcsolatok kutatása. Ebből ad válogatást a könyv. *Anderle Ádám* a Szent Jakab útján zarándokoló magyarok történetéről írt. Szent Jakab apostol már a XI. században több magyarországi templom-zarándokszállás védőszentje volt. *Bálint Sándor* Szent László alakját Szent Jakabéhoz hasonlítja. Valószínűleg a XV. század a magyar zarándoklatok csúcspontja. A XVI. századtól csak szórványos adatokkal rendelkezünk. 1989 után lett újra népszerű Magyarországon a Camino de Santiago, írja Anderle.

A következő történelmi tanulmányokat a szegedi doktori iskola kutatói írták.

Palkovics Andrea tanulmánya Luis López de la Torre Ayllon személyére koncentrál, aki 1858-tól 1868-ig állt a bécsi spanyol külképviselet élén. Ayllon elsősorban a *Wiener Zeitung* című félhivatalos napilapot olvasta. Ferenc József koronázása volt az egyetlen hivatalos magyarországi esemény, amelyen részt vett. Jelentéseiben a magyar politikusokat többnyire személycseré alkalmával vagy elhalálózaskor említi röviden. 1861-ben a jószemű diplomata megemlíti a Határozati Párt és Felirati Párt egyes politikusainak nevét.¹ 1865 után pedig egyre több információt közöl Deák Ferencről. A korabeli sajtóban a magyarországi történések akkor kerültek előtérbe, amikor máshonnan nem tudtak fontosabb híreket közölni. A kiegészítés előkészítése

¹ Deák Ferenc, Eötvös József, Teleki László, Nyáry Pál.

helyett a porosz–osztrák háború és az amerikai polgárháború került előtérbe. A követjelentésekben több udvarhú politikus neve szerepelt, a sajtóban nem találkozzunk ezzel az aránytalansággal.

Zalai Anita tanulmányából megtudhatjuk, hogyan jelent meg a trianoni békeszerződés revíziójának kérdése a spanyol diplomáciai jelentésekben a második köztársaság idején. A magyar politikusokat nyugtalanította a Spanyol Köztársaság kikiáltása, mert XIII. Alfonztól a revíziós törekvések támogatását remélték. 1933 áprilisáig Tomás Maycas volt a budapesti ügyvivő. Maycas csak röviden foglalkozott a revízió kérdésével. Utóda, Carlos Arcos y Cuadra nyíltan támogatta a magyar revízió ügyét, majd 1937-től már Franco táborát képviselte Budapesten.

A spanyol polgárháború következményei nemcsak a diplomácia területén befolyásolták a két ország kapcsolatát. Spanyol kommunista emigránsok magyarországi tartózkodásának 1951 és 1956 közti történetét mutatja be *Pethő Szilvia* spanyol és magyar levéltári forrásokra támaszkodó tanulmánya. 1951-ben Dolores Ibárruri, az SKP főtitkára menedéket kért a lengyel, csehszlovák és magyar vezetőktől a Korzikára és Algériába deportált spanyol kommunisták számára. Az első csoport 1951 júliusában érkezett Magyarországra. A magyarországi csoport vezetésére Vicente Arroyo újságíró, az SKP alapító tagja kapott megbízást, de a kelet-közép-európai országokban élő spanyol kommunista emigránsok életét Enrique Líster tábornok, az SKP Politikai Bizottságának tagja felügyelte és ellenőrizte, írja Pethő. Prágából irányította. Többségük a nehéziparban helyezkedett el, a legmegbízhatóbbak a rádiónál kaptak munkát. A spanyol diákok szüleiktől távol közép- vagy felsőfokú oktatásban részesülhettek, így jobban megismerték a magyar valóságot. Rendszeres politikai oktatás is folyt, az MDP és az SKP ellenőrzése mellett. 1956 után megszűnt a spanyol kommunisták ellenőrzése, az 1960-as évek végére a legtöbben elhagyták Magyarországot. Történetüket 1977-ig kevesen ismerték.

Magyar emigránsok már a II. világháború alatt is voltak Spanyolországban. *Lénárt András* tanulmányában a magyar–spanyol filmkapcsolatokhoz szolgál adalékokkal. Luis García Berlanga² sokszor említi filmjeiben az Osztrák–Magyar Monarchiát, függetlenül az aktuális témától. Muráti Lili színésznő 1946 óta élt Madridban férjével, Vaszary Jánossal. Spanyolországban élt Elisabeth Szél író is. A szerző kiemeli, hogy Franco diktatúrája alatt a futball jelentős szerepet játszott a spanyol filmgyártásban. A legnagyobb sikert Arturo Ruiz-Castillo 1954-ben forgatott *Los*

² Valencia, 1921 – Madrid, 2010, rendező, forgatókönyvíró.

*ases buscan la paz*³ című nagyjátékfilmje aratta, melyben Kubala László önmagát alakítja. A film bemutatja Kubala életének viszontagságait. Lénárt forrásokat közöl, amelyekből kitűnik, hogy a magyar titkosrendőrség be akarta szervezni a játékos, aki ezt visszautasította, és ezért családjával előbb Olaszországba, majd Spanyolországba menekült. Az eredeti mérkőzésrészletek mellett a filmben fontos szerepet játszik a magyar népzene. A budapesti utcai feliratok eredetinek hatnak, ugyanakkor a magyar nyelvű sportújság nyelvi hibáktól hemzseg. A filmben a futballista két fia is játszik.

Samuel Bronston producer az Egyesült Államokban élő Márton Endrét bízta meg az *El Valle de los Caídos*⁴ című dokumentumfilm rendezésével (1964). Az elkészült filmet az amerikai forgalmazó cég túl nacionalistának találta, ezért nem terjesztette a nemzetközi piacon. A rendező személye miatt említést érdemel a *Die Mahnung*⁵ című film (1982). A kommunista nézeteit Franco diktatúrája alatt is nyíltan vállaló Juan Antonio Bardem Georgi Dimitrov 1932 és 1935 közötti tevékenységét filmesítette meg. Bécs megjelenítésére Szegedet találták ideális helyszínnek, míg Berlin szerepét Budapest „alakította”. Luis Oliveros 2011-es *El Ángel de Budapest*⁶ című tévéfilmje Ángel Sanz Briz budapesti zsidómentő tevékenységéről szól. A filmet Magyarországon forgatták.

A magyar filmművészetet Spanyolországban kevesen ismerik. A filmhez értő közönség legfeljebb Jancsó Miklós, Szabó István és Tarr Béla rendezők nevét tudja felidézni. Spanyol témák ritkán fordulnak elő a magyar filmekben, az egyetlen kivétel Forgács Péter 2005-ös dokumentumfilmje (*A fekete kutya – Történetek a spanyol polgárháborúból*). A szocializmus alatt Buñuel több filmjét bemutatták Magyarországon, egyrészt a rendező nemzetközi hírneve, másrészt antiklerikalizmusa miatt. Azt is figyelembe kell venni, hogy a cenzorok sokszor nem értették ezeket a filmeket.

A spanyol–magyar filmkapcsolatok csúcspontját Lénárt szerint *Vajda László* (1906–1965) működése jelenti. Vajda saját stílussal nem rendelkezett, filmjeivel kijelölt feladatokat végzett el, célja a közönség szórakoztatása volt. Ugyanakkor a filmkészítés minden technikai részletét ismerte. Zsidó származása miatt először Franciaországba, majd Olaszországba emigrált. Itt legnagyobb hatást *La congiura dei Pazzi* (*Giuliano de' Medici*)⁷ című alkotása váltotta ki (1941). A Lorenzo de' Medici és

3 Az ászok békére törekszenek.

4 Az Eleettek Völgye.

5 Az intés.

6 Budapest angyala.

7 A Pazzi-öszkeesküvés (Giuliano de' Medici).

Benito Mussolini alakja közti feltűnő hasonlóság miatt Vajda 1942-ben kénytelen volt elhagyni Olaszországot. Spanyolországi letelepedését olyan színészek segítették, akikkel ebben a filmben dolgozott együtt. Filmjein az 1950-es évek elejéig érezhető az olasz neorealizmus hatása. Nyíltan propagandacélú filmet nem készített. Legnépszerűbb alkotása a spanyol–olasz koprodukcióban készült *Marcelino pan y vino*⁸ (1955), Pablito Calvo főszereplésével. A film külföldön is hatalmas sikert aratott, illegálisan Magyarországra is eljutott. Vajda már 1954-ben megkapta a spanyol állampolgárságot. Életművének monografikus feldolgozása még várat magára.⁹

Tóth Tihamér (1889-1939) veszprémi püspök alakjával foglalkozik *Posztós Ildikó Piroška* tanulmánya. Tóth soha nem járt Spanyolországban, de eredetileg fiúk számára írt, az erkölcsös magatartást taglaló művei annyira népszerűek voltak (húsznál több könyvét adták ki, van, amely tíz kiadást is megért), hogy Maria Rosa Vilahur Bellestar lányok számára adaptálta őket. Összes művét ugyanaz a személy, Antoni Sancho Nebot fordította spanyolra. Nebot a mallorcai szeminárium tanára volt, Tóth Tihamér 1929-ben kérte fel műveinek spanyolra fordítására. Tóth Tihamér I. világháborús élményei hatására döntött úgy, hogy a tudomány helyett az ifjúság nevelésének szenteli az életét. 1919-ben *A tiszta férfifűság* című könyve országos ismertséget hozott neki. 1920-ban elutasította a felkérést Ottó trónörökös nevelői feladatainak az ellátására. 1926-ban Európában elsőként mondott rádiós szentbeszédet. 1939-ben veszprémi megyéspüspök lett. Boldoggá avatási pere 1947-ben kezdődött, de megszakadt. Művei a Franco-rendszer oktatáspolitikájának alapjául szolgáltak. Tóth Tihamér neve Magyarországon feledésbe merült, 1975 után népszerűsége Spanyolországban is csökkent, de a század végén még néhány könyve új kiadásban megjelent.

A spanyol történészek egyre jobban érdeklődnek a XX. századi magyar történelem iránt. A kötetben három olyan történész írása kapott helyet, akik a szegedi történészekkel régi jó szakmai kapcsolatokat ápolnak.

María Dolores Ferrero Blanco tanulmányában az 1956-os magyar forradalom spanyolországi hatásával foglalkozik. A forradalom kitörése után az első lépés a humanitárius segítség megszervezése volt. Franco rendszere – a párizsi emigráns köztársasági kormányhoz hasonlóan – szabad választások tartását követelte Magyarországon. (!) A magyar forradalom lehetővé tette a

⁸ Marcelino, kenyér és bor.

⁹ Vajda László spanyolországi működésének tágabb összefüggéséről is olvashatunk Lénárt András doktori értekezésében: *Ideológia és propaganda a Franco-diktatúra filmpolitikájában*, Szeged, 2013, http://doktori.bibl.u-szeged.hu/1775/1/Disszertacio%20%28Lenart_Andras%29.pdf, 2013. április 12-ei megtekintés.

spanyol közvélemény számára, hogy egységesen álljon ki egy ügy mellett.¹⁰ A tanulmány Marosy Ferenc (1893–1986) kiadatlan emlékiratait is idézi.¹¹ Az ENSZ-ben zajló vita egyik főszereplője is Spanyolország volt.

Matilde Eiroa San Francisco tanulmánya viszont a polgárháború utáni spanyolországi Magyarország-képről szól. A két legfontosabb, Kelet-Közép-Európával foglalkozó sajtóorgánium a *Radio Nacional de España* és az *Oriente Europeo* című folyóirat. Az *Oriente Europeo*-t a *Centro de Estudios Orientales* adta ki, amelynek igazgatója Santiago Morillo, a Szent Jakab Apostol Egyetemi Kollégium¹² lelkésze volt. A folyóirat 1957/27-es száma Magyarországgal foglalkozott. 1969-ben Franco kereskedelmi kapcsolatokat létesített Magyarországgal, ezzel egyidejűleg megszüntette az együttműködést a magyar emigráns szervezetekkel. A magyar kormány 1971-től kezdte terjeszteni Spanyolországban az *Hungria* című évkönyvet. A közeledés 1977-ben, a diplomáciai kapcsolatok felvételével érte el a csúcspontját. A spanyolországi magyar újságírók közül is a legjelentősebb Révész Andor és Rónai Zoltán tevékenysége.¹³ Révész az *ABC* című napilap külpolitikai szerkesztője volt, míg Rónai főleg az emigráns sajtóban fejtette ki tevékenységét.

Ángeles Egido León arról ír, hogyan jelenik meg Spanyolország a XX. századi magyar történetírásban. A szerző Anderle Ádám pályáját méltatja és megemlíti Harsányi Iván, Fischer Ferenc és Szilágyi István nevét is.

Az első két irodalmi tanulmány tárgya Cervantes világhírű regénye. *Kiss Tamás Zoltán* tanulmányából megtudjuk, hogy a *Don Quijote* spanyol eredetiből készült teljes magyar fordítását már a reformkorban célul tűzték ki, de a fordítást csak 1876-ban készítette el Győry Vilmos. *Rákosi Marianna* tanulmánya a *Don Quijote* 57 magyar kiadását veszi sorra.

Katona Eszter Federico García Lorca műveinek magyarországi recepciójáról közöl tanulmányt. A kutatás előzménye Péter László és Tolnai Gábor 1960-as években végzett munkája. Lorca első magyar fordítója valószínű-

10 María Dolores Ferrero Blanco: *La Revolución Húngara de 1956* (Az 1956-os magyar forradalom). Universidad de Huelva, Huelva, 2002. A kötet konklúziója szerint a magyar forradalom mellett való kiállással Spanyolország kitört a nemzetközi elszigeteltségből és ez hozzájárult a rendszer tartós fennmaradásához. A monográfiáról Anderle Ádám írt recenziót a *Klió* 2004/3. számában.

11 Marosy Ferenc: *A Madridi magyar királyi követség az emigrációban, 1949–1969*. 124 gépelt oldal, 1981-es madridi dátummal.

12 Colegio Mayor Santiago Apóstol. Az 1946-tól 1969-ig működő kollégium lakói kelet-közép-európai diákok voltak.

13 Matilde Eiroa: *Las relaciones de Franco con Europa Centro-Oriental (1939–1955)* [Franco kapcsolatai Középkelet-Európával, (1939–1955)]. Editorial Ariel S. A. Barcelona, 2001. A tétet Harsányi Iván recenzálta a *Klió* 2001/3. számában.

leg Brachfeld Olivér volt. A bibliográfiai kutatás 23 kötetet tárt fel. Ezen kívül 133 kiadvány tartalmazza Lorca műveit is. Magyarországon Lorca legjátszottabb darabja a *Bernarda Alba háza*.

A két utolsó tanulmány a Magyarországon egyre terjedő spanyolnyelv-oktatás kérdéseivel foglalkozik. *Berta Tibor* magyar középiskolai diákok dolgozataiban előforduló spanyol névszói rendszerrel kapcsolatos interférenca-problémákról ír. *Ábrahám Szilvia* a magyar diákok lehetséges spanyoltanulási nehézségeit veszi sorra.

A kötethez *Manuel José de Lara Ródenas*, az Huelvai Egyetem nemzetközi kapcsolatokért felelős rektorhelyettese és *Berta Tibor*, a Szegedi Tudományegyetem Hispanisztika Tanszékének vezetője írt előszót. A kiadást a madridi magyar nagykövetség is támogatta. A látszólag nagy földrajzi távolság ellenére a kapcsolódási pontokra koncentráló együttműködés kölcsönösen gazdagíthatja a két ország tudományos életét. Ennek dokumentuma e kötet.

Zsuzsanna Csikós (ed.): *Encucijadas. Estudios sobre la historia de las relaciones húngaro-españolas* (Útkereszteződések. Tanulmányok a magyar–spanyol kapcsolatok történetéről). Universidad de Huelva, Huelva, 2013, 244 o.

Gregosits Gábor